

SAOBRAĆAJ I EKOLOGIJA U KONCEPTU ODRŽIVOG URBANOG RAZVOJA TRAFFIC AND ECOLOGY IN THE CONCEPT OF SUSTAINABLE URBAN DEVELOPMENT

Akademik prof. dr Slobodan Nešković
Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment – FIMEK, Novi Sad
Srpska Kraljevska Akademija – SKAIN, Beograd

Apstrakt: Životna sredina danas se našla pod uticajem nečiste tehnologije, gustog i nekontrolisanog saobraćaja, i drugih uticaja, koji osetno narušavaju ravnotežu prirode i ugrožavaju život ljudi. Industrijalizacija i razvoj niza novih tehnologija značajno su uticali na degradaciju životne sredine. Životna sredina se ugrožava na svakom koraku, a tome umnogome doprinose i saobraćajna sredstva, koja na različite načine i u različitoj meri stvaraju određene ekološke probleme sa manjim ili većim posledicama. Najveće ugrožavanje životne sredine od sredstava saobraćaja izraženo je kroz zagađenje vazduha i stvaranje buke. Neusklađenost krupnih tehnoloških promena, koje su unapredile uslove života velikog dela čovečanstva, sa društvenim razvojem ozbiljno je narušila životnu sredinu ljudi, pri čemu je mnogo doprineo i nagli razvoj saobraćaja. Rast populacije, povećana urbanizacija, kao i uvećanje obima saobraćaja svakodnevno dovode do sve većeg zagađenja i buke u gradovima, pa, samim tim i u stambenim naseljima. Zbog svega navedenog, od velike važnosti je ideja održivog razvoja, koja se odnosi na razvoj koji unapređuje dugoročno i ekološko zdravlje gradova i naselja i koji podrazumeva dugoročno održavanje kvaliteta života u gradu, u sve tri posmatrane dimenzije - ekološkoj, socijalnoj i ekonomskoj.

Ključne reči: saobraćaj, ekologija, održivi razvoj, susedstvo, urbani razvoj.

Abstract: Environment today came under the influence of unclean technologies, heavy and uncontrolled traffic, and other impacts, which hardly affects the balance of nature and threatening the lives of people. Industrialization and the development of new technologies have significantly influenced the degradation of the environment. The environment is endangered at every step, and that greatly contribute to the means of transport, which in different ways and to different degrees create some environmental issues with major or minor consequences. The greatest threat to the environment of the means of transport is expressed through air pollution and noise. Mismatch of major technological changes that have improved the living conditions of a large part of humanity, the social development seriously harmed the environment of people, with many contributed to the rapid development of transportation. Population growth, increased urbanization and the increase in volume of traffic on a daily basis leading to increasing pollution and noise in cities, and, consequently, in residential areas. It is therefore of great importance to the idea of sustainable development, which refers to development that improves the long-term and ecological health of cities and towns and that means long-term maintenance of quality of life in the city, in all three observed dimensions - environmental, social and economic.

Key words: traffic, ecology, sustainable development, neighborhood, urban development.

UVOD

Živimo u vremenu nikad veće potrebe za razumevanjem društvene stvarnosti i istovremene zabrinutosti što na mnoge društvene tokove kao kao pojedinci ne možemo da utičemo. Kao jedna od logičkih posledica velike brzine društvenih promena, raste i skepticizam prema tome da je promene moguće usmeravati, odnosno njima upravljati. Reč jeste o jednoj sasvim prirodnoj osobini čoveka da sumnja da li su pravci razvoja društva dobro usmereni. Sumnja u rešenja koja mu se predočavaju i puteve kojima bi se trebalo ići do rešenja nekih problema. Skepticizam je jedan od glavnih pokretača nauke, i on ne poseduje monopole na kritički pristup. Nauka, kao disciplina potkovana eksperimentima i rešenjima na osnovu različitih metoda, bi trebala da omogući da u ovom slučaju po pitanju održivog razvoja pristupimo nedemografski, neapologoetski - drugim rečima što otvorenije. Dakle, postavlja se pitanje o sopstvenim granicama i samodogmatizaciji discipline. Tako se i moglo dogoditi da su neka važna pitanja društvene stvarnosti na samom kraju 20-og veka ostala „skrivena“ od sociologije iako se nisu toga ticala. Jedno od tih važnih pitanja jeste i pitanje održivog razvoja, koje se pred sociologijom pojavilo kada su ostale društvene nauke ovaj pojam već prisvojile ili se bar tako činilo. U narednom tekstu biće detaljne reči o urbanom razvoju sa aspekta ekologije i saobraćaja, ponajviše kao i primene u drugim sferama života.

1. SAOBRAĆAJ U URBANOJ SREDINI

Životna sredina dugo vremena se smatrala kao prirodno dobro nepresušnih resursa na koje svi polažu pravo. Saobraćaj je jedan od najvećih zagađivača atmosfere, kako primarnim zagađivačima (ugljenikovim i azotovim oksidima i ugljovodonicima), tako i sekundarnim (daljim hemijskim reakcijama u vazduhu), a mnoge vrste zagađenja se često prenose na vode, zemljište, biljni i životinjski svet. Saobraćajna sredstva na različite načine i u različitoj meri stvaraju određene ekološke probleme sa manjim ili većim posledicama. Najveće ugrožavanje životne sredine od sredstava saobraćaja izraženo je kroz zagađenje vazduha i stvaranje buke. Neusklađenost krupnih tehnoloških promena, koje su unapredile uslove života velikog dela čovečanstva, sa društvenim razvojem ozbiljno je narušila životnu sredinu ljudi, pri čemu je mnogo doprineo i nagli razvoj saobraćaja. Nagli razvoj tehnike i tehnologije, brzi porast životnog standarda i stalni rast saobraćaja, doveli su do toga da se danas sukobljavamo sa ozbiljnim delovanjem negativnih ekoloških efekata koji narušavaju životnu sredinu. Sa blagodetima civilizacije rasli su i problemi vezani za sveukupni napredak, održiv razvoj i očuvanje čovekove okoline. Jedan od faktora ograničenja, koji veoma opterećuje i ugrožava savremenog čoveka je saobraćajni kaos i zagađenje vazduha u urbanim sredinama, metež i buka. Ovaj faktor je do te mere opasan, da svakako spada u prioritete ekološkog menadžmenta u borbi za zdraviji i kvalitetniji život. Stambena naselja su područja posebno osetljiva na zagađenje i buku. Rast populacije, povećana urbanizacija, kao i uvećanje obima saobraćaja svakodnevno dovode do sve većeg zagađenja i buke u gradovima, pa, samim tim i u stambenim naseljima. Činjenica je da će zagađenjem od saobraćaja najviše biti ugrožena ona stambena naselja koja su locirana neposredno uz saobraćajnice sa najjačim intenzitetom saobraćaja. Ekonomski razvoj gradova neminovno povećava obim kretanja svih vrsta, kao rezultat potrebe za adekvatnom pristupačnošću i neograničenom mobilnošću stanovnika. Ovo pogoršava odlike okruženja, tako da se razvoj saobraćaja u gradovima usmerava u tri osnovna pravca: unapređuje se postojeća praksa (planiranje namene površina, upravljanje saobraćajem i podsticanje alternativnih vrsta prevoza); definiše se nova politika urbanog

ubrzanog razvoja (što manji obim putovanja, prevoz manje zavistn od automobila); primenjuje se koncept održivog razvoja (kao sveobuhvatna strategija uklapanja saobraćaja u okvire poželjne životne sredine u gradovima). Kako kvalitet života u stambenim naseljima ne bi bio ugrožen zagađenjem i bukom, neophodna su redovna merenja nivoa buke i nivoa zagađenosti, analiza uticaja tih faktora na zdravlje ljudi, informisanje i konsultovanje javnosti o izloženosti zagađenju, efektima te izloženosti, propisivanje određenih mera za smanjenje zagađenosti u gradu i u stambenim naseljima i izrada akcionih planova. Urbana održivost se može postići i manjim korišćenjem automobila, što doprinosi dugoročnom društvenom i ekološkom zdravlju gradova i naselja. Takođe, domaći standardi i zakoni o zaštiti životne sredine treba da pretrpe određene izmene kako bi se krenulo putem održivog ekonomskog razvoja i kako bi se ispunile međunarodne obaveze, shodno brojnim multilateralnim sporazumima vezanim za zaštitu životne sredine. Svakako, nema sumnje da mestu i ulozi saobraćaja u urbanism sredinama treba posvetiti znatno veću pažnju, ne samo sa stanovišta transportne funkcije, nego pre svega, sa aspekta uticaja na kvalitet životne sredine.

2. EKOLOGIJA I ŽIVOTNA SREDINA U URBANOM AMBIJENTU

Iako je ideja o održivosti rudimentalno skicirana još od tzv. Prve „ekološke revolucije“ s početka 60-tih godina 20. veka, svoje razvojno, današnje značenje održivost duguje Svetskoj konferenciji o životnoj sredini, koja je 1992. godine održana Rio De Žaneiru. Po dokumentima sa te konferencije, održivi razvoj označava kvalitativan rast odnosno razvoj, tj. socioekonomski i kulturni razvoj koji su usklađeni sa uslovima, ograničenjima i kapacitetom životne sredine, koji bi trebalo da se odvija na način da se budućim gneracijama ne pogoršavaju uslovi opstanka. Vrlo brzo se, međutim, pokazalo da opšti principi i kategorije paradigme održivosti nisu neposredno uporebljivi u pripremanju, donošenju i sprovođenju strateških razvojnih odluka. Njih je neophodno operacionalizovati (konkretizovati), tako da izražavaju kriterijume i sadržaje konkretnog istorijsko-geografskog prostora koji zahvata dato plansko područje i ljude koji ga naseljavaju. Upravo odavde i potiču sporenja oko raznih i različitih značenja održivosti. Naime, svi se manje-više slažu oko tumačenja pojma, opštih principa i kriterijuma održivosti, dok najčešće dolazi do različitih interpretacija po pitanju održivosti na račun nekih drugih, u čemu ne malu ulogu imaju interesni aspekti. Uopšte uzev, održivost ima više značenja i sadržaja, pa je održivo ono što je za datu zajednicu: 1.) socijalno prihvatljivo, odnosno što doprinosi socijalnoj integraciji zajednice, 2.) omogućuje trajan ekonomski rast kroz razvoj, 3.) sadržaj i meru socijalnog i ekonomskog razvoja usklađuje prema ekološko-prostornim kapacitetima datog podrčja, 4.) politički prihvatljivo, tj. ono o čemu se može dogovoriti i odluke doneti u političkoj areni (institucijama, forumima itd.). U okviru Nacionalne strategije za mlade („Službeni glasnik RS“, br. 55/05, „Službeni glasnik RS“, br. 55/05,71/05-ispavka, i 101/07), održivi razvoj se spominje na više načina i mesta. Prvi put u kontekstu zdravlja mlade populacije, gde se zdravlje mladih predstavlja kao osnova za održivi razvoj svakog društva. Strategija identifikuje koji su to osnovni rizici po zdravlje mladih, a koji su posledica zagađivanja čovekove životne sredine. Međutim, identifikovani rizici nisu samo specifični za mladu generaciju već i za sve ostale generacije. Kao rizici se navode sledeći: nedostatak pristupa zdravoj vodi za piće i dobrim sanitarnim uslovima, povrede vezane za kretanje i saobraćaj, zagađenje vazduha (životna sredina i ambijentalni vazduh), opasne hemikalije i profesionalni rizici i dr. Sličan deklarativni pristup je dat i kada su u pitanju iznenadne pretnje po zdravlje u životnoj sredini. Kao takve pretnje navode se sledeće: brojne prirodne nepogode (zemljotresi, poplave, vetrovi, snežni nanosi,

klizanje tla, požari i dr.), saobraćajne nesreće, proizvodnja i korišćenje opasnih materija, akcidentalna zagađivanja vazduha, vode i zemljišta, zarazne bolesti i dr. Sve navedeno, ukazuje na potrebu osposobljavanja mladih da prepoznaju rizike po zdravlje u životnoj sredini i da preduzmu mere i aktivnosti za njihovo otklanjanje ili prevazilaženje. Iz navedenog možemo steći utisak da ova strategija specifikuje i grupiše one rizike koji zapravo nemaju osobinu da pogađaju samo pojedine generacije.

3. ODRŽIVI URBANI RAZVOJ – KONCEPT I DIMENZIJE

Dimenzije urbane održivosti polaze od Vilerovog određenja urbane održivosti, koja podrazumeva usklađenost ekološkog, ekonomskog i sociološkog aspekta. Preciznije, prema Vilerovom shvatanju, ideja održivog razvoja se odnosi na razvoj koji unapređuje dugoročno i ekološko zdravlje gradova i naselja. U cilju postizanja urbane održivosti poseban akcenat se stavlja na:

1. Neophodnost racionalne i efikasne upotrebe zemljišta; posebno se ističe očuvanje zelenih površina u gradovima i njihovoj okolini.
2. Manje korišćenje automobila, koje bi bilo moguće smanjivanjem razdaljina koje bi ljudi trebalo da pređu prilikom obavljanja svakodnevnih aktivnosti. Preduslov je da prostori budu multifunkcionalni i da se više koriste bicikli i javni saobraćaj koji daje prednost u odnosu na automobile.
3. Efikasna upotreba resursa koja bi se obezbedila recikliranjem. Takođe i korišćenje uređaja u domaćinstvu koji štede energiju, kako bi se smanjila potrošnja.
4. Važnost obnavljanja prirodnih resursa u gradskim sredinama pretvaranjem napuštenih industrijskih objekata u parkove ili zajedničke bašte.
5. Socijalnu dimenziju razvoja - učestvovanje države u izgradnji stambenih objekata i neophodnih usluga kako bi ih učinila dostupnim svim slojevima stanovništva,
6. Organizovanje ekonomije, što predstavlja najveći izazov održivosti. Ekonomija bi trebalo da bude organizovana na lokalnim nivoima, tako da dominiraju lokalno vlasništvo, investicije i resursi i da proizvodnja bude namenjena lokalnom stanovništvu.
7. Učešće i uključivanje građana - akcenat je na postizanju što veće uključenosti građana u rešavanje ekoloških problema i povećanju urbanog razvoja.
8. Očuvanje lokalne kulture i tradicije zanata, jezika, rituala, kultura, prakse i tehnika gradnje koji bi se integrisali u lokalni razvoj.

U modelu urbane održivosti u realnosti je teško uskladiti ekonomsku, ekološku i socijalnu dimenziju. Prepreku predstavlja preduzetnički model upravljanja gradovima. U novoj koncepciji urbane politike nastaju nekadašnje jasne razlike između različitih oblika politika, tako da se u jedinstvenu strategiju ekonomskog razvoja uključuju ekonomska, socijalna, ekološka i kulturna politika. Lokalne vlasti u saradnji sa drugim akterima iz privatnog i sektora civilnog društva, usmeravaju budući razvoj grada. Ostvarenje postavljenih prioriteta zahteva uključivanje u formalne koalicije i aktera-stručnjaka iz raznih oblasti (manjinskih organizacija, sindikata, zajednica organizovanih na nivou susedstva i dr.). Radi se o veoma čvrstim saveznicima, pošto nastaju na osnovi tzv. zajedničkih ciljeva i svesti o nužnosti saradnje i međusobnoj zavisnosti. Ideja održivosti i održivog razvoja privlači sve veću pažnju predstavnika različitih profesionalnih i interesnih grupa, tako da su sve jači zahtevi da teorija

održivog razvoja nađe svoju praktičnu primenu. Životna sredina se konstanto narušava nesavesnim delovanjem čoveka na prirodu, a velike kompanije po pravilu slede interes sopstvenog kapitala, u čemu imaju podršku zvaničnika. Danas postoje ozbiljni problemi u primeni ideje održivosti, koji se ogledaju u prevlasti neoliberalnih težnji nad opštim interesima čovečanstva i demografskim istupima političara koji se samo deklarativno zalažu za principe održivosti. U skladu sa tezom „misli globalno deluj lokalno“, zagovornici teorije održivog razvoja smatraju da njeni principi mogu biti realizovani ako se prvo primene u lokalnoj sredini, dok u nekoj kasnijoj fazi održivost može zavladati čitavom planetom. Strategiju održivosti bi trebalo da primenjuju nacionalne države, njihovi sastavni regioni, pojedina naselja-gradovi i sela, pa i susedstva. Ono što je značajno, jeste da održiv urbani razvoj upravo dolazi iz razvijenih susedstava koji to već primenjuju godinama unazad. Na taj način, ideal o održivosti širi se po svetu i čovečanstvo postaje svesno održavanja životne sredine. U cilju postizanja urbane održivosti, potrebna je racionalna i efikasna upotreba zemljišta, sa posebnim naglaskom na očuvanje zelenih površina. Uz prethodno navedeno, ekološkoj održivosti doprinosi i efikasna upotreba resursa koja se postiže recikliranjem i pravilnim skladištenjem industrijskih otpada, kako velikih, tako i malih kompanija, i upotrebom uređaja u domaćinstvu koji relativno štede električnu energiju. Urbana održivost se, takođe, može obezbediti efikasnim korišćenjem energije i upotrebom alternativnih izvora energije. U cilju smanjenja gubitka energije i povećanja energetske efikasnosti sprovode se sledeće mere: izolacija prostora koji se greje, zamena dotrajale stolarije u prostorijama koje se greju, zamena energetske neefikasnih potrošača efikasnim, ugradnja mernih i regulatornih uređaja za potrošače energije, zamena neobnovljivih energenata obnovljivim i uvođenje tarifnih sistema od strane distributera koji će podsticati štednju energije. Istraživački rezultati pokazuju da predstavnici lokalnih vlasti vide značaj rešavanja problema očuvanja životne sredine iza rešavanja problema nezaposlenosti, zdravstvene i socijalne zaštite i izgradnje infrastrukture, tj. problemi očuvanja životne sredine smatraju se „srednje važnim“ a najveći ekološki problemi prema lokalnim vlastima su problemi koršćenja izvora alternativnih izvora energije, stanja deponija i uklanjanje čvrstog otpada. Prema nalazima u više od tri četvrtine opština u Srbiji u prethodnih nekoliko godina sprovedeni su projekti koji su imali za cilj rešavanje ekoloških problema, a prema mišljenju više od polovine ispitanih predstvanika lokalnih vlasti čak 55.3% smatra da su postignuti samo delimični rezultati.

Osnovni razlog	Da %	Ne %	Ne znam %
Nedovoljno angažovanje lokalnih valsti	18.1	72.2	9.7
Neadekvatna saradnja lokalne samouprave sa OCD	18.6	65.7	15.7
Neadekvatna saradnja lokalne samouprave sa republičkim institucijama	18.6	68.6	12.9
Neadekvatna kontrola u odnosu na postavljene ciljeve	8.6	80.0	11.4
Neadekvatno angažovanje lokalnih medija	11.4	81.4	7.1
Neadekvatno angažovanje poslovnog sektora	40.0	41.4	18.6
Neadekvatno angažovanje naučne	38.2	47.1	14.7

zajednice			
Neadekvatno anagažovanje građana	57.7	35.2	7.0
Nedostatak finansijskih sredstava	71.2	23.2	5.5
Ozbiljnost ekoloških problema	66.7	20.8	12.5

Tabela 1: Procena ključnih razloga koji onemogućavaju rešavanje problema zaštite životne sredine

Da lokalne samouprave nisu zadovoljne rezultatima po pitanjima zaštite životne sredine, možemo videti i prilikom ocene rada različitih aktera. 1-nepoverenje, 5-potpuno poverenje

Institucije	Procena ocene rada
Komunalna preduzeće	3.0
Ekološka udruženja	2.9
Vlada	3.1
Nadležna ministarstva	3.3
Lokalna vlast	3.4
Građani	2.7
Političke stranke	2.5
Državna preduzeća	2.6
Privatna preduzeća	2.3

Tabela 2: Ocena rada institucija na problemima zaštite životne sredine.

4. ODRŽIVI URBANI RAZVOJ I ULOGA SUSEDSTVA

Održivi urbani razvoj se može definisati kao proces energetske integracije i zajedničke evolucije velikih podsistema, čime se garantuje neopadajući nivo blagostanja lokalnog stanovništva na duži rok, bez narušavanja mogućnosti za razvoj okolnih područja, doprinoseći time smanjenju štetnih uticaja razvoja na biosferu. Cilj održivog urbanog razvoja je dugoročno održavanje kvaliteta života u gradu, u sve tri posmatrane dimenzije - ekološkoj, socijalnoj i ekonomskoj. Pristalice neotradicionalnog razvoja polaze od pretpostavke da se mnogi problemi savremenih gradova mogu prevazići odgovarajućim dizajnom, koji je nastao po uzoru na tradicionalne urbane forme, imajući u vidu društvenu organizaciju na nivou susedstva. Navedenim podtipovima zajedničke su sledeće karakteristike: kompaktnost naselja, veća gustina stanovništva i stambenih jedinica, višenamenska upotreba zemljišta i različiti tipovi stanovanja. Podstiče se pešačenje i korišćenje javnog prevoza, kako bi se smanjila zavisnost od upotrebe automobila. Velika pažnja se poklanja obezbeđivanju lokalnih institucija, ali i javnih površina pogodnih za spontano razvijanje društvenih odnosa u zajednici. Pojam održivog urbanog susedstva najpreciznije su odredili Radlin i Folk. Oni su najpre objasnili značenje pojedinačnih elemenata koji čine sintagmu "održivo urbano susedstvo". Pojam održivog, u ovom slučaju, označava sposobnost susedstva i širih urbanih sistema da se dugoročno održe uz minimalni uticaj na okruženje. Pojam urbanog ukazuje na specifičnost lokacije susedstva u okviru šireg prostora, dok se pojam susedstva odnosi na samo područje koje je objedinjeno vezama zajednice i uspostavlja odgovarajući odnos prema okolnim područjima. Iz toga proizilazi da je održivo urbano susedstvo ono urbano područje koje minimizuje svoj uticaj na okruženje i koje se u ekonomskom i socijalnom smislu može održati na duži rok. Na samom početku 20. veka, kad je moderno urbano planiranje još bilo u začetku, pojavile su se utopijski obojene ideje o zasnivanju novih gradova male veličine. Neke od tih ideja jasno su odražavale svest o potrebi planiranja i organizovanja gradskog života na nivou užih rezidencijalnih celina u gradu, koje se mogu nazvati urbanim

susedstvima. Prema planu vrtnog grada koji je radijalnog oblika, kvartovi su međusobno razdvojeni širokim ulicama (bulevari i avenije). Zajednički prostor se nalazi u samom centru, gde su smeštene javne površine i ustanove koje koriste svi stanovnici vrtnog grada (veliki park, gradska kuća, kulturni i rekreativni centri, bolnica i dr.). Zelenilo i vrtovi ukrašavaju čitav rezidencijalni kompleks, dok se na rubovima grada (i svakog pojedinačnog kvarta) proteže industrijska zona, a zatim poljoprivredno zemljište i šumski pojas. Svaki kvart poseduje sopstvenu školu, crkvu i prodavnice, tako da je opremljenost različitih delova grada takođe ujednačena. Stanovnicima svih gradskih kvartova omogućeno je, već samim prostornim razmeštajem, da ravnopravno uživaju ekološke, socijalne, i ekonomske prednosti života u vrtnom gradu. Razvoju modernog urbanog planiranja doprineo je i Patrik Gedes. Njegov plan podrazumevao je izgradnju stambenih blokova, oivičenih bulevarima i manjim ulicama. Po njemu, poželjno je da se stambeni blokovi vizuelno razlikuju, kako bi do izražaja došla individualnost stanara pojedinačnih zgrada. Imajući to na umu, plus biološku raznovrsnost, Gedes je predložio da u središtu stambenog bloka bude vrt, u kojem bi bile zasađene voćke, ukrasne biljke i cveće. U neposrednoj blizini vrta trebalo je izgraditi javne objekte namenjene stanovnicima jednog stambenog bloka (škola, obdanište, sportski tereni i sl.). Ubrzo nakon Gedesovog plana, koji je podrazumevao izgradnju stambenih blokova, Klarens Peri je, za potrebe grada Njujorka, razvio veoma sličan koncept jedinice susedstva (1929. g). Pod tim pojmom se podrazumeva rezidencijalno područje koje je potpuno opremljeno objektima i uslugama neophodnim za zadovoljenje svakodnevnih potreba ljudi. Jedinica susedstva se otprilike poklapa sa područjem jedne osnovne škole i oivičena je glavnim saobraćajnicama koje daci ne bi trebalo da prelaze na putu od kuće do škole. Za kretanje pešaka i vozila unutar jedinice susedstva predviđen je sistem manjih ulica, čime je stambeni kompleks bar delimično zaštićen od prevelike buke i zagađenja saobraćaja. Lokalne institucije i organizacije grupisane su u centru jedinice susedstva, a prodajni objekti se, zbog lakšeg transporta robe, nalaze blizu velikih saobraćajnica. Krajnji cilj organizovanja jedinice susedstva je uspostavljanje principa društvene jednakosti i društvene kohezije. Prvi princip podrazumeva pristupačnost dobara i usluga za sve stanovnike datog rezidencijalnog područja, dok drugi principi počivaju na uverenju da se provizijom zajedničkih institucija i uslužnih objekata na maloj udaljenosti može podstaći osećanje povezanosti sa mestom i ljudima, a samim tim i uspostavljanje društvenih veza među stanovnicima tog dela grada. Navedene anticipacije ideje održivog urbanog susedstva podrazumevale su organizovanje gradskog života unutar rezidencijalnih celina koje se mogu preći pešice. U tom smislu, valjalo bi pomenuti i koncepciju urbanog susedstva koju je razvio Klarens Stajn u saradnji sa Henrijem Rajtom prilikom planiranja naselja Radburn u NjuDžersiju (1929. g).

ZAKLJUČAK

Konstantni rast populacije, povećana urbanizacija, kao i uvećanje obima saobraćaja svakodnevno dovode do sve većeg zagađenja i buke u gradovima, pa, samim tim i u stambenim naseljima. Ekonomski razvoj gradova neminovno povećava obim kretanja svih vrsta, kao rezultat potrebe za adekvatnom pristupačnošću i neograničenom mobilnošću stanovnika. Sve to pogoršava odlike životnog okruženja. Sve navedeno, povećava važnost ideje održivog razvoja, koja se odnosi na razvoj koji unapređuje dugoročno i ekološko zdravlje gradova i naselja. Imperativ je da svako urbano susedstvo postane zdravo okruženje kada je u pitanju ekološka održivost. To znači da rezidencijalne celine u gradu ne bi smele da budu izložene neumerenom zagađenju vazduha, vode i zemljišta, kao ni preteranoj buci. Mapiranjem zagađenja u gradskoj sredini jasno se ocrtavaju razlike po pitanju kvaliteta životne sredine u zavisnosti od socio-ekonomskog statusa stanovnika pojedinih gradskih

područja. U tom smislu, često se ističe neophodnost uspostavljanja principa pravde u gradu. Ovaj princip obuhvata dva aspekta:

- 1.) supstantivni, koji podrazumeva pravo svih ljudi da žive u zdravom okruženju i da budu zaštićeni od ekološkog zagađenja i
- 2.) proceduralni, koji se odnosi na pravo ljudi da učestvuju u odlučivanju o značajnim ekološkim pitanjima.

Često se ekološka održivost urbanih susedstava povezuje sa ozelenjivanjem grada i izgradnjom parkova i to je važan element fizičkog okruženja jer svakako doprinosi kvalitetu života građana, takođe ističe se pristupstvo biljnih vrsta, posebno drveća, koje utiče na smanjenje aerozagađenosti i buke u gradu. Drveće, takođe, upotpunjuje pejzažnu arhitekturu i poboljšava estetski doživljaj susedstva, čime se povećava njegova materijalna i simbolička vrednost. Briga o ekologiji u gradu zahteva drugačiju organizaciju saobraćaja i prelazak na održive forme transporta. Najveći problem predstavlja masovna upotreba automobila, što na ulicama grada uzrokuje povećanje zagađenosti vazduha izduvnim gasovima. Umesto individualne vožnje motorim vozilima predlaže se povećano korišćenje javnog prevoza i drugih vidova „čistog“ saobraćaja, a da bi se smanjila razdaljina koju građani prelaze u toku dana bitna je organizacija na nivou urbanih susedstava, odnosno opremanje susedstva adekvatnim ustanovama i objektima koji se koriste u svakodnevnim poslovima. Urbana susedstva mogu značajno doprineti popularizaciji održivog životnog stila što se primenjuje u mnogim gradovima razvijenih zemalja. Ekološki timovi formirani na nivou susedstva imaju veliki značaj jer nastoje da motivišu građane da učestvuju u zajedničkim aktivnostima čiji je osnovni cilj zaštita životne sredine. Promovišu se: smanjenje potrošnje energenata, reciklaža i upotreba obnovljivih, kao i alternativnih izvora energije. Postizanjem i podizanjem ekološke svesti građana u svom neposrednom okruženju, ekološki timovi pomažu konstituisanje „ekološki odgovornog građanstva“ koje se ne oslanja isključivo na državnu intervenciju nego preuzima inicijativu i aktivno učestvuje na polju zaštite životne sredine. Ideja mogućeg razvoja i planiranja susedstva pokazuje se kao vizija koja je u okviru diskusa održivog urbanog razvoja najbliža praktičnom ostvarenju, o čemu svedoče pozitivna iskustva gradova razvijenih zemalja. Održivo urbano susedstvo se smatra pretpostavkom održivog urbanog razvoja pa i održivog društva. Ljude je najlakše suočiti sa fizičkom i moralnom degradacijom njihovog neposrednog okruženja, posebno kada je reč o užem rezidencijalnim sredinama. Ekološka održivost urbanih susedstava se u velikoj meri oslanja na socijanu održivost, koja ukazuje na značaj razvijanja društvenih veza i saradnje među susedima, njihovog kolektivnog identiteta i osećanja pripadnosti.

LITERATURA

- [1] Agyeman, J., Evans, T. Towards just Sustainability in Urban Communities: Building Equity with Sustainable Solutions, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol 590. No 35-53, 2003.
- [2] Camagni, R., Sustainable Urban Development: Definition and Reasons for a Research Programme, *International Journal of Environment and Pollution*, Vol 10, No. 6-27, 1998.
- [3] Mirkov, A., Socijalna održivost grada: analiza koncepta, *Sociologija*, Vol. LIV. No.1, str.55-70, 2012.
- [4] Nešković, S., Saobraćajni koridori u funkciji razvoja zemalja Jugoistočne Evrope, Zbornik radova „Mobilnost i sigurnost cestovnog prometa“, Internacionalni univerzitet Travnik, Travnik, 2013.
- [5] Nešković, S., Ekološka paradigma u tradicionalnom i postmodernom ambijentu međunarodne politike, Zbornik radova „Ekologija i održivi razvoj“, Internacionalni univerzitet Travnik, Travnik, 2012.
- [6] Petrović, M., Ekološki odgovorno građanstvo: teško dostizan ideal u Srbiji, u Petrović, M., *Glokalnost transformacijskih procesa u Srbiji*, Beograd: Čigoja štampa, ISIFF, 2012.
- [7] Pušić, Lj., Održivi grad: ka jednoj sociologiji okruženja, Beograd, Nezavisna izdanja S.Mašića, 2001.
- [8] Vujošević, M., Collapse of strategic thinking, research and governance in Serbia and possible role of the Spatial Plan of the Republic of Serbia 2010 in its renewal, *SPARTUM*, 2/2010:22-29, 2010.
- [9] Zatežić, M., Saobraćaj i životna sredina u sistemu kvaliteta, International Conference “Ecological safety in post-modern environment”, Banja Luka, 2009.
- [10] Živković, Z., Predlog mera za finansiranje energetske efikasnosti u zgradarstvu u Srbiji, Beograd, Građevinska knjiga, 2011.